

WWW.IMMIGVANHEUGTEN.NL

BACKGROUNDER 1987-07

**ONDERHANDELEN OVER
AFGHANISTAN**

OLIVIER IMMIG & JAN VAN HEUGTEN

JULI 1987

THE NETHERLANDS

ONDERHANDELEN OVER AFGHANISTAN

Kort na de invasie van de sovjettroepen in Afghanistan nam de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, in een speciale spoedzitting bijeen, een resolutie aan, waarin werd opgeroepen tot een "totale terugtrekking van buitenlandse troepen" uit Afghanistan en alle betrokken landen werd verzocht de soevereiniteit, territoriale integriteit, politieke onafhankelijkheid en de status van Afghanistan als niet-gebonden staat te eerbiedigen. De Veiligheidsraad zou zich moeten bezinnen op mogelijkheden om de resolutie te helpen uitvoeren.

Onder auspiciën van de VN vinden nu alweer vijf jaar -sinds juni 1982 - met tussenpozen onderhandelingen plaats tussen vertegenwoordigers van de regeringen van Afghanistan en Pakistan. Andere bij het conflict betrokken partijen - de Sovjetunie, de Afghaanse verzetsorganisaties, de Verenigde Staten en Iran - nemen niet rechtstreeks deel aan de beraadslagingen.

Omdat Islamabad het bewind in Kaboel weigert te erkennen als de wettige regering van Afghanistan, worden de gesprekken onder leiding van VN-ondersecretaris-generaal Cordovez in gescheiden ruimtes gehouden: direct overleg zou *de facto* erkenning inhouden. Meer dan enkele in zeer algemene termen gestelde overeenkomsten over de erkenning van neutraliteit, niet-gebondenheid van Afghanistan en niet-inmenging hebben de bijeenkomsten tot dusverre niet opgeleverd. Al geruime tijd spitsen de onderhandelingen zich toe op het concretiseren van een tijdschema voor de terugtrekking van de sovjettroepen. Maar het overleg loopt hierop bij herhaling vast, en een dreigement van Cordovez dat hij wilde stoppen met de onderhandelingen was nodig om althans enige gang in de gesprekken te houden.

Intussen duurt de oorlog voort. Ondanks alle militaire offensieven en de gedeeltelijke afsluiting van de Afghaans-Pakistaanse grens heeft de Sovjetunie nog altijd geen doorbraak weten te bewerkstelligen. De gedurende de laatste jaren verhevigde offensieven werkten wellicht eerder contraproductief: vanwege de toegenomen druk heeft het Afghaanse verzet sinds vorig jaar de beschikking gekregen over luchtdoelraketten (o.m. de Amerikaanse Stingers), waarmee zelfs de gevreesde Frogfoottoestellen neergehaald kunnen worden.¹

Twee nieuwe leiders, Gorbatsjov in de Sovjetunie, Nadjiboellah in Afghanistan, pogen nu op niet-militaire wijze de impasse in oorlog en onderhandelingen te doorbreken. Over die poging, de houding van Moskou en Kaboel en de opstelling van hun tegenstanders, handelt dit artikel.

Voorstellen en reacties

Op 1 januari 1987, bij de aanvang van het achtste bezettingsjaar, kondigde de secretaris-generaal van de DVPA (Democratische Volkspartij van Afghanistan), Nadjiboellah, een eenzijdig staakt-het-vuren aan. Dit gebeurde na intensief overleg met de sovjetleiding in Moskou. Het bestand, dat met ingang van 15 januari van kracht werd, is volgens de Afghaanse regering bedoeld als eerste stap naar een dialoog met de verzetsgroeperingen. In de bewoordingen van de Afghaanse partijleider in een vraaggesprek met de *Pravda*: "Wij zijn actief op zoek naar een nationaal compromis, en we zijn bereid een regering van nationale eenheid te vormen."² Daarin is plaats voor niet-communistische en zelfs religieuze leiders. Ook is men bereid kandidaten van de oppositie te laten deelnemen aan verkiezingen voor lokale bestuurslichamen. Om het proces van nationale verzoening vorm te geven zal een buitengewone commissie worden ingesteld, waarin ouderen, moellahs, vertegenwoordigers van Partij- en staatsorganen, neutralen en oppositieleden zitting moeten hebben. De leiding van deze commissie dient te bestaan uit afgevaardigden die verbonden zijn aan organisaties van het Nationaal Patriottisch Front.³ (het NFP is een - officieel - niet-Partij-gebonden organisatie van neutrale en het regime welgezinde krachten, in 1981 opgericht met de bedoeling de machtsbasis van het bewind te versterken).

Tijdens het bezoek, begin januari, van een zware sovjetdelegatie aan Kaboel deed Sjevardnadze, minister van buitenlandse zaken van de Sovjetunie, een als "emotioneel" bestempelde oproep aan zowel de Afghaanse verzetsgroeperingen als de buurlanden van Afghanistan. Hij vroeg hen het bestand na te leven en het vredesinitiatief van Nadjiboellah te steunen. Dan zouden "onze jongens op wie thuis met zoveel ongeduld, bezorgdheid en hoop wordt gewacht door moeders, vaders, vrouwen, vriendinnen en collega's" spoedig naar huis terug kunnen keren. Tegelijkertijd echter maakte Sjevardnadze ondubbelzinnig duidelijk dat de uiteindelijke aftocht van de sovjettroepen volledig afhangt van het staken van alle buitenlandse inmenging in Afghanistan en van absolute garanties dat deze voorgoed achterwege zal blijven.⁴

De leiders van de grootste verzetscoalitie, die bestaat uit zeven organisaties en is gevestigd te Pesjavar, wezen het bestandsaanbod van Kaboel van de hand. Het werd betiteld als "bedrog" en als "een goedkope propagandastunt".⁵ De "heilige oorlog" tegen het bewind in Kaboel wordt onverminderd voortgezet. De Afghaanse verzetsleiders blijven bij hun eis dat alle sovjettroepen onmiddellijk moeten worden teruggetrokken. Zij zijn hoogstens bereid hun een vrije aftocht toe te staan. En zij zien geen enkele aanleiding de strijd tegen het door de Sovjetunie in het zadel gehouden regime in Kaboel te staken.⁶

In deze houding weten zij zich gesteund door de Verenigde Staten. Ook in Washington werd naar aanleiding van het vredesinitiatief van Kaboel en Moskou verklaard dat de Sovjetunie, indien zij werkelijk een vreedzame oplossing voor de kwestie-Afghanistan nastreeft, dat maar op één manier kan bewijzen: het

Kremlin moet bij de VN-onderhandelingen in Genève de Afghaanse delegatie eindelijk een gedetailleerd tijdschema voor de terugtrekking van alle sovjettroepen op tafel laten leggen.

Deze sobere en afwijzende reacties uit Pesjawaar en Washington steken nogal schril af tegen de grote aandacht die in de wereldpers aan de voorstellen is besteed, en die over het algemeen positief klonk. In tal van westerse publikaties werd het voorgesteld alsof de terugtrekking van de sovjettroepen binnen afzienbare tijd op handen was. Deze veronderstelling wordt versterkt door het gunstige imago dat Gorbatsjov zich in het Westen heeft verworven. Een innemend, scherpzinnig en beschaafd man, die, anders dan men tot nu toe van de sovjetleiding gewend was, met nieuwe ideeën en voorstellen komt inzake tal van moeilijk liggende kwesties. Ook van de "Afghaanse erfenis" lijken Gorbatsjov en Sjevardnadze af te willen. Gorbatsjov noemde tijdens het 27ste Partijcongres in februari 1986 Afghanistan "een bloedende wond".⁷

Toch zijn de negatieve reacties van de Verenigde Staten en het Afghaanse verzet niet zo verwonderlijk. De recente voorstellen van Moskou en Kaboel bevatten vrijwel geen interessante nieuwe elementen die uitzicht bieden op een spoedige beëindiging van de strijd in Afghanistan. In feite worden eerder gedane voorstellen gewoon herhaald. Van meet af aan werd getracht de machtsbasis van het bewind te verbreden. Zo poogde Karmal al direct bij zijn aantreden in december 1979 niet-communistische Afghanen te bewegen tot deelneming aan de regering. En diverse malen eerder ook werd een algemene amnestie afgekondigd,⁸ evenals nu met enkele essentiële uitzonderingen daarop: niet in aanmerking voor amnestie komen zij die veroordeeld zijn vanwege "terroristische activiteiten" en "spionage".⁹ Alleen de eenzijdige afkondiging van een bestand vormt een nieuwe ontwikkeling. Maar ook dit staakt-het-vuren kent zijn beperkingen: waar het verzet in actie komt zal het "op passende wijze" tegemoet worden getreden - met dezelfde grootscheepse inzet van militaire middelen als voorheen.

Waarom deze stappen?

De "vredesinitiatieven" van Kaboel en Moskou kwamen na de zoveelste, jaarlijks terugkerende, wereldomvattende veroordeling van de invasie, tijdens de kerstdagen en aan de vooravond van een nieuwe gespreksronde onder VN-auspiciën in Genève. Het propagandistisch element is derhalve onmiskenbaar aanwezig, maar de voorstellen zijn meer dan propaganda alléén.

De sovjetiseringspolitiek onder Karmal heeft weliswaar voor de consolidering van het regime gezorgd, maar de machtsbasis van het communistisch bewind werd niet noemenswaardig uitgebreid. Al geruime tijd bestond er onvrede in Moskou over de onmacht van Kaboel deze basis te verbreden.¹⁰ Na te zijn bekritiseerd in de *Pravda* werd Karmal in mei 1986 opgevolgd door Mohammed Nadjiboellah. De nieuwe partijleider, een

(Ghilzai) Pasjtoen, had zijn sporen verdiend in de opbouw van het Ministerie van Staatsveiligheid (KHAD). Eén van zijn grootste successen vormde een aantal overeenkomsten met leiders van (Ghilzai) Pasjtoenen-stammen in het Afghaans-Pakistaanse grensgebied. (Een aantal van deze overeenkomsten werd vrij snel verbroken, hetgeen leidde tot kritiek in de sovjetpers aan het adres van het bewind van Karmal.)¹¹

In ruil voor loyaliteit aan het bewind in Kaboel wordt hun grote plaatselijke autonomie gelaten. Uit de voorstellen van januari blijkt dat deze niet-militaire pacificatiepolitiek nu door Nadjiboellah op nationaal niveau wordt voortgezet.

In zijn toespraak van 1 januari pleitte Nadjiboellah voor het openlijk leggen van contacten met opstandelingen en neutrale krachten. Een dergelijke politiek zou veel perspectief bieden; dit jaar zou ze voortvarend worden uitgevoerd. Hij vermeldde met nadruk het belang van stamhoofden en mannen van aanzien in het gebied waar de Pasjtoenen-stammen wonen, alsmede in Noeristan en Hezarajat. De volksregering zou moeten trachten hen over te halen tot samenwerking. Dit betekent in het bijzonder het weren van moedjaheddin van Afghaanse bodem, in casu hun eigen territorium.¹² In ruil daarvoor krijgen zij het recht op een grote mate van zelfbestuur.

De voorstellen vormen derhalve in de eerste plaats een politieke aanvulling op de militaire strategie in Afghanistan, die erop gericht is de situatie in het land te stabiliseren en de Afghaans-Pakistaanse grens af te sluiten. Daartoe dienen ook de hernieuwde uitnodigingen aan niet-communisten om in een regering van nationale eenheid zitting te nemen. Dit is de voorlopige politieke prijs die men in Kaboel en Moskou bereid is te betalen, teneinde zowel de kosten van de militaire bezetting te drukken alsook het geschonden internationale politieke imago op te vijzelen.

Maar op langere termijn wordt wel degelijk gestreefd naar een communistisch Afghanistan. Kaboel en Moskou stellen bij herhaling dat politieke concessies van tijdelijke aard zullen zijn. In sovjetterminologie heet het dat "de weg naar het socialisme" voor Afghanistan nog lang is, maar dat de "revolutie" "onomkeerbaar" blijft. Dit blijkt ook ondubbelzinnig uit de woorden van Nadjiboellah. Hij stelde dat de nationale verzoening gericht moet zijn op "de ontwikkeling van de verworvenheden van de revolutie, het volledig ten uitvoer brengen van het DVPA-programma (...), versterking van de volksregering en van de vriendschap met de U.S.S.R."¹³

Vanzelfsprekend leeft men in Kaboel niet in de veronderstelling dat alle verzetsgroeperingen op deze voorwaarde aan de "nationale verzoening" mee zouden werken. Zeker van de organisaties in Pakistan verwacht men wat dat betreft niet veel. Veeleer is het de bedoeling overeenkomsten te sluiten met zoveel mogelijk verzetsgroepen in Afghanistan zelf - in de hoop dat die de oorlog zo langzamerhand beu zijn.¹⁴ Aldus zou men de kloof tussen de Afghaanse bevolking en de blijvend actieve verzetsorganisaties vergroten en

de organisaties met hun basis in het relatief veilige Pakistan van Afghanistan afsnijden. Gezien zijn successen in het verleden wordt Nadjiboellah hiertoe door Moskou in staat geacht. Daar komt nog bij dat voor veel stam- en dorpshoofden de reden om in verzet te komen niet alleen het communisme of de pro-Sovjet-houding van het bewind in Kaboel was, maar zeker ook het feit dat het nieuwe regime zich op meer terreinen en intensiever dan ooit ging bemoeien met lokale omstandigheden, met andere woorden het centraal gezag sterk liet gelden in de stam- en dorpsgemeenschappen.¹⁵ Met het (voorlopig) loslaten van deze politiek maakt Nadjiboellah wel degelijk enige kans van slagen.

De opvatting van de Amerikaanse regering dat concessies Afghanistan uiteindelijk in het sovjetblok zullen doen belanden, is dan ook correct. In weerwil van de nieuwe retoriek is de opstelling van de Sovjetunie in het conflict sinds eind 1979 in essentie onveranderd gebleven.

De positie van het Afghaanse verzet

In de sovjetpers vielen vrijwel onmiddellijk na de ingang van het bestand (15 januari) optimistische geluiden waar te nemen over de "grote aantallen" verzetsstrijders die de wapens zouden hebben neergelegd. Inmiddels heeft echter ook minister Sjevardnadze moeten erkennen dat er onverminderd op grote schaal wordt gevochten in Afghanistan. In de eerste twee maanden van het bestand zouden er volgens de *New Times* meer dan 650 verzetsoperaties hebben plaatsgevonden.¹⁶

De effecten van de voorstellen op het verzet in Afghanistan zijn vooralsnog zeer beperkt, te meer daar het moreel van de moedjaheddin aanzienlijk is verbeterd dank zij de recente leveringen van de (Stinger) luchtdoelraketten - waar men al enkele jaren dringend om had gevraagd. De overgrote meerderheid van het verzet heeft de strijd dan ook allerminst opgegeven. Door de oorlog heeft bovendien de islam als ideologische tegenvoeter van het communisme aanzienlijk meer betekenis gekregen. Bijgevolg hebben de geestelijke leiders gewonnen aan positie en prestige.¹⁷ Ook de Afghaanse traditie van bloedwraak ("badal") staat een "nationale verzoening" in de weg.¹⁸ Zeker zolang het verzet zich verzekerd weet van de steun van de Verenigde Staten en Pakistan, zal het de strijd voortzetten.

Verzetsleider Mojadedi van de Jamiyat-i-Islami-i-Afghanistan, met haar hoofdkwartier te Pesjavar, is zelfs van mening dat er sprake is van een tegengesteld effect van Nadjiboellah's voorstellen: één gevolg van de door Kaboel opgelegde keuze tussen doorvechten of overgave zou zijn dat de onderlinge saamhorigheid van het verzet wordt versterkt. Door de afwijzing van elk compromis zullen de politieke verzetsleiders in Pesjavar wellicht in staat zijn hun onderlinge tegenstellingen naar de achtergrond te schuiven. Zelfs de vorming van een

regering in ballingschap behoort volgens hem tot de mogelijkheden.¹⁹ Dit laatste zou de internationale (onderhandelings)positie van het Afghaanse verzet aanzienlijk versterken.

De verzetsleiders beschouwen het bewind in Kaboel als illegaal: ermee onderhandelen is uitgesloten, want dat zou feitelijke erkenning betekenen. Terwijl de regering in Kaboel de moedjaheddin bestempelt als "bandieten" en "contra-revolutionairen", kwalificeert het Afghaanse verzet de leiders in Kaboel als "stromannen van Moskou". Daarom ook is het wel tot rechtstreekse onderhandelingen met de Sovjetunie bereid, maar die bereidheid is weer niet wederzijds, omdat Moskou dan zou bevestigen dat de bewindslieden in Kaboel inderdaad marionetten zijn. Tenzij men aan Sovjetzijde concessies doet, valt er in elk geval voor de verzetsleiders in Pesjavar niets te onderhandelen.

De positie van Pakistan

Omdat tot op heden vrijwel alle militaire en economische hulp aan het Afghaanse verzet via Pakistan verloopt, is de houding van Islamabad bij de gesprekken in Genève voor de Afghanen van groot belang. Het lot van de meer dan drie miljoen Afghaanse vluchtelingen ligt uiteindelijk in Pakistaanse handen. Sinds het begin van de strijd heeft Pakistan zich steeds op het standpunt gesteld dat de Sovjetunie haar troepen onmiddellijk en onvoorwaardelijk uit Afghanistan dient terug te trekken. Onlangs herhaalde president Zia ul Haq dat de Afghanen welkom zullen blijven zolang er geen overeenkomst in Genève tot stand is gekomen.²⁰

De eerste jaren van de sovjetbezetting van Afghanistan hebben Pakistan geen windeieren gelegd. Van verscheidene kanten, de Verenigde Staten voorop, stroomde militaire hulp en geld voor economische projecten het land binnen. Gezien vooral ook de eeuwige spanningen met buurland India was de leverantie van moderne wapensystemen voor het Pakistaanse leger zeer welkom. Het betekende tevens een versterking van generaal Ul Haqs politieke leiderspositie.²¹

De positie van frontlijnstaat levert echter ook de nodige binnenlandse problemen op. De voornaamste reden daarvan ligt in de gegroeide spanningen tussen de ruim drie miljoen veelal bewapende Afghaanse vluchtelingen en de oorspronkelijke Pakistaanse bevolking in de grensprovincies (de North West Frontier Province en Beloetsjistan). De Pakistani, in het bijzonder de lagere sociale groepen, zien zich door de nog steeds toenemende stroom van (veelal eveneens ongeschoolde) Afghanen bedreigd in hun middelen van bestaan. Bovendien is er, zo lijkt het, geen kans op dat de vluchtelingen binnen afzienbare tijd naar hun land terug zullen keren. Rellen en schietpartijen op grotere schaal komen herhaaldelijk voor, zodat zelfs Pakistaanse legereenheden moeten worden ingezet om de orde te herstellen. Bilaterale hulpprogramma's, bestemd voor zowel de Afghaanse vluchtelingen als voor de Pakistaanse bevolking, zijn hierdoor vaak moeilijk uitvoerbaar.

Deze destabiliserende ontwikkeling speelt zo langzamerhand ook een rol in de besprekingen met de Afghaanse regeringsvertegenwoordigers bij de VN-onderhandelingen in Genève. Juist omdat de voortdurende aanwezigheid van de Afghanen economische en politieke problemen veroorzaakt, wordt elk initiatief van Kaboel en Moskou dat kan leiden tot repatriëring van de Afghanen, door Islamabad zorgvuldig op zijn merites beoordeeld. Dat effect wordt ook beoogd met de blijvende militaire druk die Kaboel en Moskou op Pakistan uitoefenen, wat zich uit in haast dagelijkse schendingen van het Pakistaanse luchtruim. Zelfs tijdens de onderhandelingen in Genève van februari dit jaar gingen de aanvallen door Afghaanse gevechtsvliegtuigen op Pakistaans grondgebied gewoon door.²²

Bij de besprekingen in Genève is in elk geval wat betreft de repatriëring van de Afghanen overeenstemming bereikt tussen Afghanistan en Pakistan. Maar aangezien dit punt onderdeel vormt van een nog steeds niet afgesloten veelomvattend akkoord, is uitvoering ervan voorlopig niet in zicht. Het grote struikelblok blijft de weigering van Kaboel en Moskou in te gaan op de eis van Pakistan, zich te verplichten op korte termijn en onvoorwaardelijk alle sovjettroepen uit Afghanistan terug te trekken.

Er is evenwel sprake van een grotere Pakistaanse bereidheid tot onderhandelen dan voorheen.²³ Deze komt op verscheidene manieren tot uiting. Zo heeft Islamabad de recente voorstellen van Nadjiboellah niet onmiddellijk verworpen. Bovendien ondernam de Pakistaanse regering, zeer tot ongenoegen van Washington, zelfs enkele pogingen om in direct overleg met sovjetvertegenwoordigers de kwestie-Afghanistan te bespreken. Vóór hij aan de onderhandelingen in februari jongstleden te Genève deelnam, had de Pakistaanse minister van buitenlandse zaken, Yakub Khan, zowel in Moskou als Islamabad uitvoerig van gedachten gewisseld met sovjetpolitici.

Pakistan kan, in tegenstelling tot het nooit officieel als gesprekspartner erkende Afghaanse verzet, zowel in Genève als Moskou onderhandelen over de voorwaarden verbonden aan een politieke regeling van de kwestie-Afghanistan. (Overigens heeft ook Islamabad de Afghaanse verzetsorganisaties nooit officieel als gesprekspartner erkend.) De onderhandelingsruimte voor de Pakistani is echter zeer beperkt. Een overeenkomst zou ook bindend moeten zijn voor zowel het Afghaanse verzet als de Afghaanse vluchtelingen. In elk geval heeft het verzet op voorhand aangekondigd dat zonder zijn instemming de drie miljoen Afghaanse vluchtelingen niet naar hun land terug zullen keren.

Ook Washington weigert iedere concessie inzake de voorwaarden voor de terugtrekking van de sovjettroepen. De Verenigde Staten handhaven onverkort hun standpunt dat alle sovjetmilitairen onverwijd uit Afghanistan dienen te worden teruggetrokken. Deze stellingname van Washington wordt in de eerste plaats ingegeven door geopolitieke overwegingen. Elke toegeeflijkheid aan Kaboel en Moskou betekent een stap in

de richting van een definitieve inlijving van Afghanistan in het sovjetblok. En een communistisch Afghanistan vormt een bedreiging voor de regio.²⁴

Het belang van Iran

Evenals Washington ziet ook Iran de Afghaanse verzetsorganisaties als de "enige ware vertegenwoordigers" van het Afghaanse volk. Om deze reden werden de voorstellen van Nadjiboellah niet relevant geacht en vrijwel genegeerd. Omdat het Afghaanse verzet niet bij de VN-besprekingen in Genève is uitgenodigd, neemt Teheran daar evenmin aan deel. Wel wordt het officieel op de hoogte gehouden van het verloop ervan.

Iran verleent een kleine twee miljoen Afghanen onderdak. Onder hen bevinden zich ongeveer 800.000 gastarbeiders, die door de omstandigheden niet konden terugkeren naar hun land. Teheran reageerde fel afwijzend op de invasie, maar beperkte zich voornamelijk tot het opvangen van de vluchtelingen. Voor de Iraniërs stond consolidering van de eigen revolutie centraal, en bovendien werd hun land in 1980 aangevallen door Irak.

Teheran poogt geleidelijk aan zijn invloed in zowel het Midden-Oosten als in Zuidwest-Azië te vergroten. Voorop staat de bevordering van de "islamitische revolutie" in zoveel mogelijk landen. Met betrekking tot Afghanistan streeft het Iraanse bewind naar de vorming van een Afghaanse regering die tegemoet komt aan de verlangens van de moslimbevolking. Daarom beschouwt men het als een heilige plicht de Afghanen te steunen in hun strijd. (Het is nog onduidelijk of de Iraniërs naast hun Afghaanse geloofsgenoten, de sji'ieten, ook de soennieten zullen steunen - deze laatsten zijn in Afghanistan verreweg in de meerderheid.) Vandaar de toenemende wapenhulp aan de Afghaanse verzetsgroepen in Iran en vooral ook de grotere bewegingsvrijheid die men de Afghanen verleent om vanaf Iraanse bodem verzetsacties in Afghanistan te ondernemen.²⁵

Mocht Iran mettertijd een soortgelijke basis voor het Afghaanse verzet gaan vormen als Pakistan al sinds het begin van de sovjetbezetting van Afghanistan is, dan is actieve Iraanse deelneming aan de VN-onderhandelingen onontbeerlijk. Maar ook nu al vereist elke overeenkomst die in Genève bereikt wordt, ook de volledige medewerking van Iran, wil zij een einde maken aan de strijd in Afghanistan.

Slotbeschouwing

De voorstellen van Nadjiboellah moeten worden beschouwd als een politieke aanvulling op de militaire strategie van de Sovjetunie in Afghanistan. Geen enkel element wijst erop dat de Sovjetunie genegen zou zijn haar jongste satellietstaat op te geven.

Ook bij de onderhandelingen in Genève is er niets van een werkelijke wil tot terugtrekking van de sovjettroepen te bespeuren. De eerste vier jaar leverden niets meer op dan enkele in zeer algemene bewoordingen gestelde intentieverklaringen en het gaande houden van het enige overleg tussen Afghanistan en Pakistan. Sinds 1986 wordt in hoofdzaak gepraat over een tijdschema voor de terugtrekking van de sovjettroepen. Alleen in het onwaarschijnlijke geval dat Pakistan bereid is aanzienlijke concessies te doen, zou een akkoord binnen handbereik komen. De uitgangspunten van beide partijen liggen zóver uit elkaar, dat zo'n overeenkomst uitgesloten moet worden geacht. De Sovjetunie wil haar invloed in Afghanistan behouden. Pakistan, het Afghaanse verzet, de Verenigde Staten en Iran wensen dat deze geheel verdwijnt; men wenst het herstel van de soevereiniteit en - een concessie gezien de anti-Sovjethouding van het Afghaanse verzet - neutraliteit van Afghanistan. Het enige lichtpuntje is dat er nog gepraat wordt in Genève.

Wat gebeurt er indien Kaboel er ook de komende tijd niet in slaagt bredere steun bij de bevolking te krijgen en de kosten van de oorlog nog zullen toenemen? Zal het bewind dan tot werkelijke concessies overgaan; is men, met andere woorden, bijvoorbeeld bereid de Afghaanse communistische partij niet langer een dominerende positie te laten innemen?

Het heeft er alle schijn van dat dit niet het geval zal zijn. Een aantal objectieve factoren staat dergelijke concessies in de weg. Afghanistan is niet alleen de zuidelijke buurstaat van de Sovjetunie, men heeft er ook al tientallen jaren investeringen gedaan. Zo heeft men de Afghaanse economie gekoppeld aan die van de Sovjetunie - de leverantie van Afghaans aardgas ten behoeve van de Centraalaziatische Sovjetrepublieken zou bij loskoppeling kunnen worden gestaakt, en moeten worden vervangen door aardgas (via deels nieuwe pijpleidingen) uit Siberië. Ook is er de onzekere factor dat van een min of meer gedwongen aftocht uit Afghanistan een precedentwerking uit kan gaan naar de moslims die in de Sovjetunie zelf wonen. En opgeven van Afghanistan kan de vooral in Washington toch al levende mening versterken dat men resultaten verkrijgt door de Sovjetunie onder druk te zetten.

Veeleer zal daarom de huidige lange-termijnpolitiek worden voortgezet. De politiek van sovjetisering en van het sluiten van overeenkomsten met verzetsgroepen en vooral stammen, in de eerste plaats in de grensgebieden, zal gepaard blijven gaan met de onderdrukking van elke vorm van verzet tegen het bewind in Kaboel. Een poging de machtsbasis van het bewind te verbreden met ex-koning Zahir Sjah doet daar niets aan af. De kans is zeer wel aanwezig dat de strijd zich verder zal verharden, ook in de richting van Pakistan.

Noten

- 1 Zie over de militaire ontwikkelingen ons artikel "De oorlog in Afghanistan: 1980 - 1986", *Internationale Spectator* vol 40, no 8 (augustus 1986), 495-502.
- 2 *Pravda* 30 december 1986.
- 3 Nadjiboellah in een toespraak tot het Afghaanse Centraal Comité, in *Pravda* 2 januari 1987.
- 4 *Pravda* 7 januari 1987.
- 5 *NRC Handelsblad* 2 en 5 januari 1987.
- 6 Zie ook het communiqué van de "Hoge Raad van de Islamitische Alliantie van Afghaanse moedjaheddin" van 17 januari 1987, in: *Afghanistan Azad. Tijdschrift van het Komitee Afghanistan Vrij* vol 4, no 2 (maart 1987), 4.
- 7 *Pravda* 26 februari 1986.
- 8 Zie bijvoorbeeld *The Kabul Times* 1 januari 1980. En in het bijzonder ook: Henry S. Bradsher, *The Soviet Union and Afghanistan*, Durham (N.C.) 1983, 186-187 en 233-235; en Anthony Arnold, *Afghanistan's two-party communism: Parcham and Khalq*, Stanford (Calif.), 1983, 107-111. Zie over meer recente pogingen van Karmal vooral: "Afghanistan: wearing down the rebels", in: *Strategic Survey* 1985-1986, 130-133.
- 9 *Pravda* 27 januari 1987.
- 10 Overigens was het al vóór de invasie voor Moskou duidelijk dat men concessies zou moeten doen, wilde men de rust in Afghanistan herstellen. Vergelijk de missie van Safrantsjoek in: *The Economist* 17 november 1979; Karl-Heinrich Rudersdorf, *Afghanistan - eine Sowjetrepublik?* Hamburg, 1980, 78; en Henry S. Bradsher, a.w., 103-104.
- 11 Zie bijvoorbeeld V. Semyonov, "Revolutionary Afghanistan: eight years later", *International Affairs* no 5 (mei) 1986, 49
- 12 *Pravda* 2 januari 1987.
- 13 Idem. Zie ook de tafelredes van Nadjiboellah en Gorbatsjov, in: *Pravda* 13 december 1986.
- 14 *Pravda* 2 januari 1987. Ook: Ada Petrova, "National reconciliation: friends and foes", *New Times* no 10 (maart) 1987, 11.
- 15 Zie ook in: Selig S. Harrison, "Afghanistan stalemate: 'self-determination' and a Soviet force withdrawal", *Parameters. Journal of the U.S. Army War College*, winter 1984, 34-35.
- 16 Ada Petrova, a.w., ibidem. Volgens Radio Kaboel op 27 april 1987 (ter gelegenheid van de negende verjaardag van de Afghaanse "Revolutie") zouden reeds 20.000 verzetsstrijders de wapens hebben neergelegd, en zou het regime hierover met nog eens 10.000 in onderhandeling zijn(!), in: *NRC Handelsblad* 28 april 1987.
- 17 Eden Naby, "The concept of Jihad in opposition to communist rule: Turkestan and Afghanistan", *Studies in comparative communism* vol 39, no 3/4 (herfst/winter 1986), in het bijzonder 298-300.

- 18 Thomas T. Hammond, *Red flag over Afghanistan. The communist coup, the Soviet invasion, and the consequences*, Boulder (Colorado), 1984, 159.
- 19 Aldus Mojadedi tijdens een Afghanistan-symposium op 14 maart 1987 in Amsterdam.
- 20 *BBC World Service* 20 april 1987.
- 21 Zie ons artikel "De kwestie-Afghanistan en de bedreiging van Pakistan", *Internationale Spectator* vol 39, no 2 (februari 1985), 73-83. Voor Zia ul Haq was al vanaf het moment van de invasie duidelijk dat zijn land voor de Verenigde Staten de laatste bondgenoot in de regio vormde, en dat Washington zich genoodzaakt zou voelen Pakistan opnieuw economische en militair te steunen. (De betrekkingen met de Verenigde Staten waren net op een dieptepunt vanwege de weigering van Pakistan het non-proliferatieverdrag te ondertekenen). Voor Ul Haq reden om de invasie als "een geschenk van Allah" uit te roepen!
- 22 *NRC Handelsblad* 27 en 28 februari 1987.
- 23 Zie ook *Neue Zürcher Zeitung* 5 maart 1987.
- 24 Zie bijvoorbeeld Roger E. Kanet en Sumit Ganguly, "Soviet strategy in Southwest Asia and the Persian Gulf Region", *Crossroads* no 20 (1986), in het bijzonder 17-19.
- 25 Zie voor een sovjetcommentaar *Izvestija* 13 mei 1986.

Op de website geplaatst: maart 2009

Eerder gepubliceerd als:

Jan van Heugten & Olivier Immig, "Onderhandelen over Afghanistan",

in *Internationale Spectator* vol 41, no 7 (juli 1987), 386-391